

Monica Allardt

Pelastaako datajournalismi hyvän journalismin?

Uskali, Turo & Kuutti, Heikki (2016). Datajournalismin työkäytännöt. Tampere: Vastapaino.

Monica Allardt, VTM, tietoasiantuntija

Helsingin yliopiston kirjasto, Tutkimuksen palvelut

monica.allardt@helsinki.fi

Suuret data-aineistot ovat yksi journalismin uusista haasteista. Sanomalehtien siirtyessä yhä enemmän paperilta ruudulle on verkkoaineistojen merkitys toimittajille saanut yleisessä keskustelussa varsin vähän huomiota. Avoin data ja helppokäyttöiset verkkotyökalut kiinnostavat silti toimittajia.

Kirja edustaa akateemista tutkimusta, jossa arvioidaan kriittisesti ja systemaattisesti datajournalismia. Kirjassa keskustellaan ansiokkaasti datajournalismin määritelmästä ja päädytään siihen, että hedelmällisin määritelmä on väljä – datajournalismi tarkoittaa suuriin data-aineistoihin perustuvaa journalismia.

Kirjoittajien mukaan keskustelua datajournalismista on melko vähän. Kirjassa esitellään datajournalismin työkäytäntöjä, kehitystä, eettisiä periaatteita ja pohditaan tulevaisuuden näkymiä.

Tutkimuksessa on haastateltu yli 30 datajournalistia, päällikkötoimittajaa ja tutkijaa. Joukossa on suomalaisten toimittajien lisäksi haastateltavia etenkin datajournalismin johtavista maista Iso-Britanniasta ja Yhdysvalloista. Tämän lisäksi havaintoja on tehty kahden suomalaisen uutismedian datadeskeissä, Helsingin Sanomissa ja Yleisradion Plus-deskissä.

Viime vuosien YT-neuvottelujen jälkeen sekä Helsingin Sanomat että Yleisradion datajour-

nalismiin erikoistuneet deskit ovat saaneet lisää työntekijöitä. Datajournalismin työkäytännöt tiedonhankinnassa muistuttavat itse asiassa monella tavalla muun journalismin käytäntöjä. Datajournalisti osaa etsiä ja tiivistää tietomassoista olennaisen ja myös luoda niistä visuaalisia esityksiä.

Kirjan alussa on erittäin kiinnostava kuvaus datajournalismin historiasta. Datajournalismi on vanhempaa perua, mutta yhteiskuntatieteellisten menetelmien laajempi käyttö journalismissa 1960-luvun lopulla nosti sen esille. Datajournalismi luo harvoin nopeasti syntyviä "breaking news"-juttuja. Datan kerääminen vie oman aikansa. Viime vuosina esimerkiksi Wikileaks on luonut uusia haasteita datajournalismille. Myös Panamasijoitusten analysoinnissa datajournalismista on hyötyä.

Journalismin muuttuminen yhä enemmän vuorovaikutteiseksi on myös ollut omiaan lisäämään yhteistyötä journalistien ja tietotekniikan ammattilaisten välillä. Myös datajuttujen mahdollisuus personointiin on merkittävä asia. Interaktiivinen käyttäjä voi tarkastella asioita eri näkökulmista ja eritoten omien kiinnostustensa pohjalta.

Datajournalistit ovat monissa maissa tehneet yhteistyötä avoimen datan aktivistien kanssa. Julkishallinnon data-aineistoja on haluttu saa-

da avoimeen käyttöön.

Datajournalismille on tärkeä sellainen viranomaisdata, josta pystyy yksikkötasolla tekemään uusia analyysejä eikä vain käyttämään niitä tilastoja ym. mitä viranomaiset tarjoavat ja joiden perusteella viranomaiset tekevät tulkintoja. Kirjassa haastateltavat kertovat miten valitettavan usein Suomessakin viranomainen suostuu luovuttamaan pyydetyn datan ainoastaan viranomaisen itsensä toteuttamana tietokoneajoihin perustuvana tiedostona.

Toimitukset joutuvat maksamaan näistä ajoista ja tiedostoista sen sijaan, että ne itse tekisivät omia ajoja avoimesti saatavasta viranomaisdatasta. Kiinnostavaa oli lukea, että Helsingin Sanomien lobbausta koskevassa selvityksessä Eduskunnan kirjasto teki yhteistyötä toimituksen kanssa maksamalla näitä niin kutsuttuja datan irrottamiskustannuksia, koska selvitys oli heille itselleen tärkeä ja hyödyllinen (s. 104).

Kirjassa nostetaan ansiokkaasti esille sitä huolestuttavaa piirrettä, että osa julkisen sektorin datasta on siirretty yksityisten IT-yritysten, esim. Accenture:n, haltuun, ja sen saaminen voi olla erittäin kallista. Tilastokeskuksen dataa kylläkin käytetään edelleen paljon. Kiinnostava yksityiskohta onkin, että Suomessa veroviranomaisilla on ollut tärkeä rooli datan avaamisessa.

Suomessa avoimesta datasta ja julkisen sektorin hallussa olevien tietojen uudelleenkäytöstä säädellään EU-tasolla PSI-direktiivillä, joka velvoittaa jäsenvaltioita avaamaan julkisen sektorin tietovarannot. Julkisen tietovarannon määrittely ja poikkeusten säätäminen on kuitenkin edelleen jäsenvaltion oman lainsäädäntövallan piirissä. Julkisuuslain (1999) mukaan taas tietojen antaminen sähköisessä muodossa julkisista asiakirjoista on viranomaisen harkinnassa ellei toisin säädetä (s. 142–145). Kielteisissä datanluovutus päätöksissä onkin usein vedottu siihen, että tietojärjestelmää ylläpitävä viranomainen voi vapaasti määritellä järjestelmien sisältämien tietojen julkisuuden ja salassapidon. Datajournalismilla on tärkeä rooli myös keskustelussa viranomaisdatan luotettavuudesta. Myös suomalaisen viranomaisdatan luotettavuudesta on joskus syytä keskustella (s. 114).

Valitettavasti datajournalismi jää usein puo-

litiehen – jutuissa on harvoin mukana analyysiä mistä jokin asia johtuu ja mitä siitä seuraa. Tätä puolta voisi syventää alan koulutuksen ja tutkimuksen kautta.

Kirjassa tuodaan esille, että pienten uutisorganisaatioiden datajournalismin koulutukseen on kiinnitettävä huomiota niin, että nämä keskeiset uudet työkäytännöt eivät jää vain suurten toimitusten käyttöön. Kirjan lopussa mainitaan, että yhteistyötä kirjastojen ja yliopistojen arkistojen kanssa kannattaa lisätä.

Kirja on lennokkaasti kirjoitettu, mutta samalla niin runsas, että välillä lukijan päätä huimaa. Kirja on silti ennen kaikkea erittäin ansiokas esitys ja keskustelu datajournalismista. Kirja on myös tärkeä puheenvuoro avoimen datan ja avoimemman julkisen sektorin datan puolesta. Se voi toimia myös informaatiotutkimuksen opetusta ja tutkimusta inspiroivana teoksena.